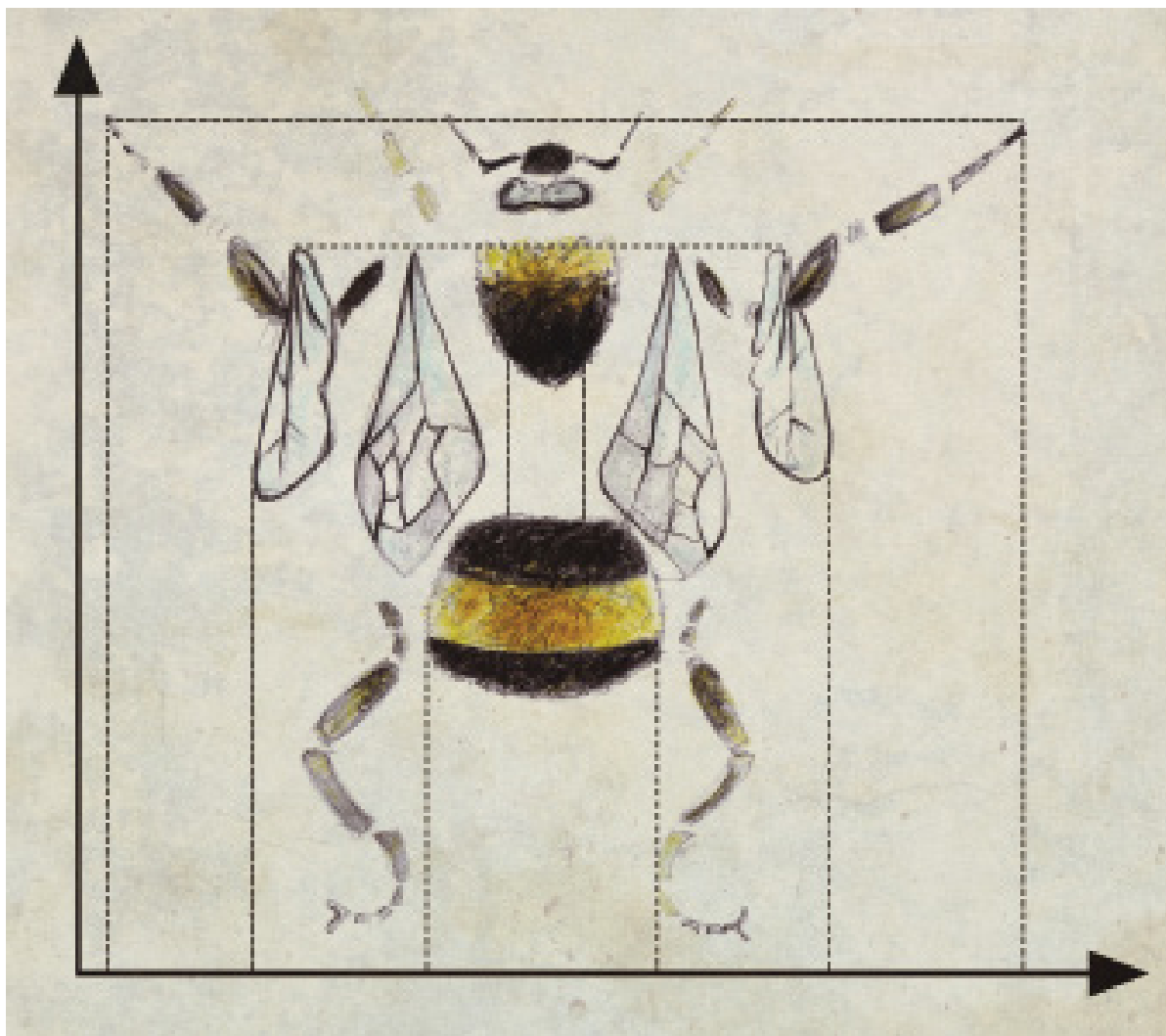

Kazimierz Jodkowski

Prof. dr hab., ur. 1950, emerytowany profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zajmował się filozofią nauki, zwłaszcza jej uhistoryczoną odmianą, oraz filozofią przyrody, zwłaszcza sporami między ewolucjonizmem, kreacjonizmem i teorią inteligentnego projektu.

Ilustracja: Ewa Czarnecka

Teoria inteligentnego projektu

Teoria inteligentnego projektu (w skrócie: teoria ID) to ogólna teoria rozpoznawania projektu. Projekt to obiekt, który powstał z udziałem inteligencji.

Słowa kluczowe: teoria inteligentnego projektu, układy nieredukowalnie złożone, kreacjonizm, ewolucja

W świecie oprócz obiektów zaprojektowanych istnieją obiekty niezaprojektowane – jedne z nich mają charakter konieczny (są rezultatem działania praw przyrody), inne niekonieczny (są rezultatem przypadku). Projekt z definicji nie może mieć charakteru koniecznego. Cechą projektu jest albo jego niekonieczność (co znaczy, że identyczny z projektem obiekt może powstać też bez udziału inteligencji; przykładem jest sztuczny deszcz), albo jego tzw. przeciwbieżność (powstanie takiego projektu jest niezgodne z naturalnym biegiem zdarzeń w przyrodzie; przykładem są artefakty jak smartfon lub statek kosmiczny). Przeciwbieżność może mieć charakter zwyczajny (w danych warunkach projekt by nie powstał bez udziału inteligencji, ale w innych warunkach obiekt identyczny z projektem już powstać może) lub absolutny (w żadnych naturalnych warunkach obiekt taki jak projekt nie powstanie bez udziału inteligencji).

Wykrywalność projektu

Istnienie projektu jest w zasadzie wykrywalne. Mamy z tym do czynienia w wielu dziedzinach wykorzystujących metody naukowe (np. w medycynie sądowej, w kryminalistyce, w archeologii, kryptografii itd.). Istnieje spór, czy metodami naukowymi można wykrywać projekt poza sferą działalności człowieka (np. w programie SETI, w biologii czy w kosmologii). W każdej z dziedzin, w których przeprowadza się wykrywanie projektu, stosuje się specyficzne dla tej dziedziny metody.

Teoria inteligentnego projektu zakłada, że oprócz tych partykularnych metod istnieją też ogólne kryteria rozpoznawania projektu (stosowalne do wszelkiego rodzaju projektów).

Każdy niekonieczny obiekt może być przedmiotem hipotezy projektu pod warunkiem, że ma charakter specyficzny. Obiekty niespecyficzne, nawet o bardzo niskim prawdopodobieństwie powstania, nie mogą być przedmiotem hipotezy projektu, jeśli nie przemawiają za nią dodatkowe dane. Wiarygodność hipotezy projektu może być

zwiększona dzięki uzyskaniu dodatkowych informacji, oprócz tych, którymi zajmuje się teoria ID (np. relacje świadków, nagranie video itd.).

Hipoteza projektu jest tym bardziej wiarygodna, im mniej prawdopodobne jest naturalne powstanie specyficznego obiektu. Obiekty specyficzne o skrajnie niskim prawdopodobieństwie swego naturalnego powstania są wykrywane przez tzw. **filtr Dembskiego**⁹. Innym popularnym kryterium projektu jest struktura układu nieredukowalnie złożonego. Idea układów nieredukowalnie złożonych została zaproponowana jako krytyka koncepcji doboru kumulatywnego w biologii ewolucyjnej. Krytycy twierdzą jednak, że układ mniej złożony może pełnić inną funkcję oraz że układ nieredukowalnie złożony można otrzymać tzw. **metodą łuku rzymskiego**⁹ (w biologii: na drodze kumulatywnej, o ile jeden lub więcej kroków tej drogi polega na duplikacji materiału genetycznego i następnie na stopniowej redukcji powstałego nadmiarowego układu).

Teoria ID a wykrywanie projektanta

Teoria inteligentnego projektu jest teorią wykrywania projektu, a nie projektanta.

Choć wykrywanie projektanta nie jest celem teorii ID, to można powiedzieć, że najczęściej jest ono łatwe, o ile dysponujemy odpowiednią dodatkową informacją (np. stroną tytu-

łową książki), czasami jest trudne (np. odgadnięcie przed zakończeniem czytania dobrej książki sensorycznej, kto jest mordercą), bardzo rzadko wykrycie projektanta wydaje się niemożliwe.

Teoria inteligentnego projektu nie ma charakteru religijnego. Jej zwolennikami są zarówno osoby wierzące, jak i niewierzące. Wśród tych ostatnich wymienić można tak wybitnych uczonych jak Francis Crick czy Fred Hoyle oraz ateistyczną *quasi*-religię raelizm. Wśród przeciwników teorii ID także znaleźć można zarówno wierzących, jak i niewierzących.

Teoria inteligentnego projektu (wbrew aktualnemu hasłu w Wikipedii) nie jest odmianą kreacjonizmu. Kreacjoniści twierdzą, że wszechświat, życie i jego formy, w tym człowiek, zostały stworzone przez istotę nadnaturalną. Teoria ID – po pierwsze – nie stosuje się tylko do wszechświata, życia i jego form, ale do wszystkich rodzajów projektu i – po drugie – jej zwolennicy nie widzą możliwości na gruncie samej teorii (bez pomocy teologii czy filozofii) dokonania identyfikacji projektanta wszechświata i życia.

Teoria ID a ewolucjonizm

Teoria inteligentnego projektu nie jest antyewolucjonizmem. Dotyczy wykrywania wszelkich projektów, nie tylko tych, które (hipotetycznie) występują w układach biologicznych. Niektóre etapy procesu ewolucyjnego mogą być zaprojektowane, zatem teoria ID nie wyklucza ewolucji rozumianej jako wspólnota pochodzenia. Teoria ID wyklucza jedynie ewolucjonizm typu darwinowskiego, czyli takiego, który odrzuca istnienie projektu na jakimkolwiek etapie ewolucji.

Hipotezy o projekcie, zarówno w sferze ludzkiej, jak i pozaludzkiej, są empirycznie falsyfikowalne. ■

FILTR (EKSPLANACYJNY) DEMBSKIEGO – metoda wykrywania inteligentnego projektu rozwijana przez matematyka i filozofa Williama Dembskiego; według jej twórcy jest sformalizowanym opisem sposobu, w jaki milcząco odróżniamy skutki działania przyczyn inteligentnych od skutków działania przyczyn nieinteligentnych.

ŁUK RZYMSKI – budowla układana z kamieni bez użycia jakiegokolwiek spoiwa. W czasie budowy umieszcza się pod kamieniami rusztowanie, aby te nie zapadały się w trakcie budowy. Następnie rusztowanie się usuwa. Zabranie jakiegokolwiek pojedynczego kamienia powoduje osunięcie się wszystkich i destrukcję budowli.

Pytania do tekstu

1. Czy celem teorii ID jest wykrycie projektanta? Jak myślisz, dlaczego tak lub dlaczego nie?
2. Czy teoria ID jest odmianą kreacjonizmu?
3. Czy teoria inteligentnego projektu przeczy teorii ewolucji?